

«ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝ»

Τοῦ κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΥ

J. K. Galbraith: «Economics and the Public Purpose», Λονδίνον 1973, τιμή £ 3,25. Ἐκδόσεις Παπαζήση. Μετάφραση Κ. Χατζηαργύρη, σελ. 369, τιμή δρχ. 280.

Τὸ ἰδιάζον χαρακτηριστικὸν τῆς ἐπιστημονικῆς σκέψεως εἶναι ἡ ἀφαιρέσεις. Ἐνας χάρτης κλίμακος 1 : 1 δὲν ἔχει καμμίαν χρησιμότητα. Ἐνας χάρτης μικροτέρας κλίμακος εἶναι καὶ δὲν εἶναι χρήσιμος. Ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς περιστάσεις καὶ ἀπὸ αὐτὸ πού ἐπισημαίνει ἢ παραλείπει.

Ἡ Οἰκονομικὴ κατὰ τὰ τελευταῖα 10-15 ἔτη ὑφίσταται, ὅπως καὶ κατ' ἐπανάληψιν εἰς τὸ ἀπώτερον παρελθὸν ἔντονον μεθοδολογικὴν καὶ ἰδεολογικὴν κριτικὴν μὲ ἐδεργετικὰς συνεπειὰς. Θὰ ἠδύνατο κανεὶς νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι ἡ κριτικὴ αὐτὴ εἶναι δύο εἰδῶν. Ἡ πρώτη ἀφορᾷ τὸ ἐμπειρικὸν περιεχόμενον τῆς συγχρόνου Οἰκονομικῆς. Ὑποστηρίζουν πολλοὶ ὅτι αὐτὰ τὰ ὅποια μᾶς λέγει ἀναφέρονται βασικῶς εἰς τοὺς προηγουμένους αἰῶνας. Ὁ βιομηχανικὸς κεφαλαιοκρατισμὸς τῆς σήμερον ἔχει ἀλλάξει ἐν συγκρίσει μὲ αὐτὸν τοῦ 18ου καὶ τοῦ 19ου αἰῶνος ὅποτε ἐθεμελιώθη ἡ Οἰκονομικὴ ὡς ἐπιστήμη. Ὁ πλήρης ἀνταγωνισμὸς ἀποτελεῖ σήμερον τὴν ἐξάίρεσιν (ἂν ὑπάρχῃ ἐπὶ τῆς γῆς) καὶ ὄχι τὸν κανόνα, ὁ καταναλωτὴς δὲν εἶναι κυρίαρχος, ἡ πολιτικὴ ἐξουσία δὲν εἶναι ρυθμιστὴς τῶν συγκρουομένων συμφερόντων μὲ γνώμονα τὸ γενικὸν συμφέρον ἀλλὰ ὄργανον ὀρισμένων συμφερόντων.

Ἡ δευτέρα κριτικὴ ἀναφέρεται εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ἀντιφάσεις καὶ λογικὰς ἀσυνεπειὰς πού περικλείει ἡ Οἰκονομικὴ θεωρία.

Ἐν ὄψει τῆς πολυπλευροῦ μεθοδολογικῆς καὶ ἰδεολογικῆς κριτικῆς τῆς Οἰκονομικῆς, ὡς καὶ τῆς ἀνικανότητος ἐπιλύσεως ἀνωδύνας, δηλ. ἄνευ κοινωνικοῦ κόστους, οἰκονομικῶν προβλημάτων πολιτικῆς ἢ ἰδεολογικῆς προελεύσεως, πολλοὶ σπεύδουν λίαν προχείρως καὶ ἴσως καὶ εὐχαρίστως εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ Οἰκονομικὴ εἶναι ἀχρηστος ἢ περιττή. Ἄλλοι ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ Οἰκονομικὴ στερεῖται κοινωνικῆς σημασίας, ἐνῶ ὁ ἀριθμὸς τῶν φοιτητῶν ποῦ παρουσιάζονται δι' οἰκονομικὰς σπουδὰς εἰς ὀρισμένας χώρας πίπτει συνεχῶς. Ἡ σημειουμένη ἐπιφυλακτικότης ἐναντι τῆς Οἰκονομικῆς εἶναι ἴσως μία

φυσιολογική αντίδρασις ὕστερα ἀπὸ τὴν σχεδὸν ἐκβιομηχανισίῳ τῆς κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον καὶ τὴν δημιουργίαν τῆς ἀβασίμου πεποιοθήσεως εἰς τὰ εὐρύτερα στρώματα τοῦ πληθυσμοῦ ὅτι εἶναι ἰκανὴ νὰ ἐπιλύῃ ὅλα τὰ προβλήματα. Εἰς τοῦτο συνέβαλεν ἀσφαλῶς ὁ ἐσφαλμένος τρόπος διδασκαλίας τῆς Οἰκονομικῆς καὶ ἡ ἀδιατάρακτος οἰκονομικὴ πρόοδος εἰς τὸν Δυτικὸν Κόσμον κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον.

Πλὴν ὅμως διὰ ν' ἀπορρίψῃ κανεὶς τὸν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον γενικῶς παραδεδεγμένον (ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς οἰκονομολόγους) κορμὸν τῆς Οἰκονομικῆς θὰ πρέπει ὁ ἴδιος νὰ εἶναι οἰκονομολόγος — ὄχι ἀπλῶς κατ' ὄνομα, θέσιν, ἔδραν ἢ πτυχίον — ἀλλὰ νὰ γνωρίζῃ τοὺς κυριωτέρους κλάδους τῆς Οἰκονομικῆς ἐκ τῶν ἑνδόν, νὰ γνωρίζῃ τὰ ὅρια τῆς οἰκονομικῆς σκέψεως καὶ νὰ τὰ ἐξηγήσεται.

Ἐπὶ πλέον αὐτοὶ οἱ ὅποιοι ἐνῶ ἔχουν ἐπενδύσει τὴν ζωὴν των εἰς τὴν Οἰκονομικὴν καὶ ζοῦν ἀπὸ αὐτὴν καὶ τὴν διδάσκουν εἰς τοὺς νεαροὺς καὶ τὰς παρθένους, σπεύδουν συγχρόνως νὰ τὴν ἀπορρίψουν, καλὸν θὰ κάμουν νὰ δεῖξουν ὀλίγην ταπεινότητα καὶ νὰ διερωτηθοῦν ποία ἡ ἰδική των συμβολὴ εἰς τὴν ἐπιστήμην αὐτήν.

Ἡ Οἰκονομικὴ δὲν εἶναι φαρμακολογία, δὲν παρέχει ἐτοιμοὺς συνταγὰς πρὸς ἐφαρμογὴν, ὅπως πιστεύουν πολλοὶ ἀφελεῖς. Τὸ ὅτι σοβεῖ πληθωρισμὸς ἀνὰ τὸν κόσμον δὲν εἶναι σφάλμα τῶν οἰκονομολόγων ἀλλ' αὐτῶν ποὺ λαμβάνουν βολικὰς πολιτικὰς ἀποφάσεις. Ἄλλωστε, ὅπως εἰς ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα, ὑπάρχουν καλοὶ καὶ κακοὶ οἰκονομολόγοι, καλοὶ καὶ κακοὶ διδάσκαλοι τῆς Οἰκονομικῆς. Ἐπὶ πλέον οὐδεὶς ἐσκέφθη ν' ἀμφισβητήσῃ τὴν κοινωνικὴν χρησιμότητα τῆς Ἰατρικῆς ἢ νὰ δηλώσῃ ὅτι ἡ Ἰατρικὴ δὲν εἶναι ἐπιστήμη διότι δὲν εἶναι ἰκανὴ νὰ θεραπεύσῃ πολλὰς γνωστὰς ἀσθενείας.

Οἱ ἐπιστήμονες οἰουδὴποτε κλάδου, οὐδέποτε παρέχουν καὶ οὐδέποτε θὰ παράσχουν πλήρη ἐξήγησιν ἑνὸς φαινομένου. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἰσχὺς καὶ ἀλήθεια μεταβάλλονται συνεχῶς ὅπως ὅλα τὰ πράγματα. Καὶ ἡ ζωτικότης οἰασθῆποτε ἐπιστήμης καὶ τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν εἰδικώτερον συνίσταται ἀκριβῶς εἰς τὸ ὅτι νέα προβλήματα καὶ φαινόμενα ἀνακύπτουν συνεχῶς, τὰ ὅποια χρειάζονται νέας ἐξηγήσεις.

Δὲν εἶναι σκοπὸς τοῦ παρόντος ν' ἀσχοληθῶ μὲ μεθοδολογικὰ προβλήματα τῆς Οἰκονομικῆς. Ἀπλῶς ἐπιθυμῶ νὰ θίξω ἐν συντομίᾳ τρία σημεῖα ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑπάρχει μεγάλη παρανόησις, εἰς διάφορα ἐπίπεδα, εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ πρῶτον ἀφορᾷ τὴν χρῆσιν τῶν μαθηματικῶν. Παντὸς εἶδους ἀνοησίαι γράφονται καὶ λέγονται κατὰ καιροῦς. Ἄλλ' ἐκτός ἐὰν κανεὶς ἔχῃ τὸ ἰδιαιτέρον τάλαντον τῆς Ρόμπινσον πῶς εἶναι δυνατόν νὰ χειρισθῇ ταυτοχρόνως περισσοτέρας μεταβλητὰς χωρὶς τὴν χρῆσιν τῶν μαθηματικῶν; Τὸ δευτερον σημεῖον ἀφορᾷ τὰς οὕτω καλουμένας διεπιστημονικὰς (interdisciplinary) μελέτας περὶ τῶν ὁποίων γίνεται πολὺς λόγος ἀλλὰ τίποτε τὸ σοβαρὸν εἰς τὴν πράξιν. Ἄλλ' αἱ διεπιστημονικαὶ μελέται διὰ νὰ ἔχουν ἐπιστημονικὸν κύρος καὶ νὰ μὴ συνιστοῦν λίγολάδι — λίγολάδι — ξίδι θὰ πρέπει νὰ παρουσιάζουν τὴν ἰδίαν ἐπιστημονικὴν πει-

θαρχίαν ή όποία χαρακτηρίζει τούς επί μέρους κλάδους. Άλλως πρόκειται περι συνονθυλεύματος ή άνθοδέσμης χωρίς έπιστημονικήν άξίαν. Τό νά συνεργάζωνται πολλών κατηγοριών έπιστήμονες εις τήν μελέτην τών προβλημάτων του περιβάλλοντος ή τήν έπεξεργασίαν ενός πενταετούς προγράμματος τούτο άποτελεί χρήσιμον ή άκόμη και άπαραίτητον έργον. Άλλά τούτο δέν άποτελεί έπιστήμην υπό τήν έννοιαν ότι ίκανοποιεί άναποφεύκτως τά κριτήρια μιās έπιστημονικής θεωρίας. Ή έπιστήμη άσχολεΐται με αίτιότητα. Άπό μιάν σειράν γεγονότων ή παρατηρήσεων, διά τής χρήσεως τών κανόνων τής μαθηματικής λογικής, προσπαθεί νά καταλήξει εις συμπεράσματα επί τής αιτιώδους διαδοχής τών φαινομένων. Μόνον όταν κατορθωθή ή σύμπλεξις οικονομικών, κοινωνικών, ψυχολογικών, πολιτικών και άλλων παρατηρήσεων και γεγονότων εις λογικούς άυστηράν σχέσιν αίτιότητας τότε και μόνον τότε, θά δύναται κανείς νά όμλήση σοβαρώς περι διεπιστημονικών μελετών και έρευνών εις τάς κοινωνικάς έπιστήμας.

Ή τρίτη παρατήρησις εις τήν όποιαν έπιθυμώ νά προβώ είναι ή κατάχρησις ή όποία γίνεται εις βάρος του όνόματος του Walras σχετικώς με τήν έπίκρισιν τής θεωρίας τής γενικής ίσορροπίας προφανώς άπό άνθρώπους οί όποιοι δέν έχουν μελετήσει τό έργον του και συνεπώς δέν γνωρίζουν τήν πρόθεσιν του και τά όριά του. Όσοι όμως γνωρίζουν νά χειρίζονται καταλλήλως και έπαρκώς τήν θεωρίαν τής γενικής ίσορροπίας, όπως π.χ. ό Η. G. Johnson έχουν προβή εις λίαν άξιολόγους συμβολάς κατά τά τελευταία έτη εις ζωτικά θέματα οικονομικής πολιτικής.

Ό άναγνώστης του βιβλίου του Γκαλμπραϊθ θά διαπιστώσῃ ότι αϊ ώς άνω εισαγωγικά παρατηρήσεις δέν είναι άσχετοι με αυτό. Άλλ' άς εισέλθωμεν εις παρατηρήσεις επί του βιβλίου ενός γνωστοτάτου συγγραφέως του όποίου ή φήμη στηρίζεται περισσότερο εις παρανοήσεις επί τής ούσίας τής σκέψεώς του, ή όποία δέν είναι και τόσο πρωτότυπος ή του γενικού χαρακτήρος όπως νομίζεται υπό τινων. Τό βιβλίον αυτό, τό όποιον ήδη μετεφράσθη εις τήν έλληνικήν, άποτελεί κατά τόν συγγραφέα τό κορύφωμα και τήν σύνθεσιν τών έπιχειρημάτων τά όποια έδημοσίευσε εις προηγούμενα πολύκροτα βιβλία του. Ή προσωπική, σκέψις και χαρακτηρισμός του συγγραφέως ως οικονομολόγου, είναι, ως γνωστόν, διαμφισβητούμενα. Άλλ' αυτό δέν έχει και τόσοση σημασίαν όσον τό ότι οί παραμαρξισταί και αυτοί που δέν γνωρίζουν καλώς ή έπαρκώς τήν σύγχρονον οικονομικήν θεωρίαν γοητεύονται άπό τάς συχνάς βασίμους έπικρίσεις του συγγραφέως επί τής συγχρόνου κεφαλαιοκρατικής κοινωνίας προκεχωρημένης μορφής, ως και άπό τάς έπικρίσεις του κατά τής συγχρόνου Οικονομικής Γοητεύονται διότι, μεταξυ άλλων, ό συγγραφεύς έχει τό τάλαντον τής πειστικότητος και γράφει, θά έλεγε κανείς, όπως ό Μότσαρτ έγραφε μουσικήν. Ύπάρχουν δύο τύποι θά ήδύνατο νά υποστηρίξη κανείς, συγγραφέων ή γενικώς δημιουργών. Αυτοί οί όποιοι κρατούν τό πρόβλημα, τό θέμα εις τόν νουν των επί πολύν καιρόν και όταν κάθονται νά γράψουν συνήθως τό πρώτον σχέδιον είναι και τό όριστικόν. Έτσι έγραφε ό Μότσαρτ μάς λέγουν οί ειδικοί. Ύπάρχουν

και άλλοι οι οποίοι εργάζονται με την γομολάστιχα και έχουν την μανιάν των συνεχών διορθώσεων όπως ο Μπετόβεν, μās λέγουν πάλιν οι ειδικοί. Ο Γκαλμπραϊθ ανήκει εις την πρώτην κατηγορίαν. Τοιουτοτρόπως τὸ κείμενόν του είναι ζωντανόν και μέσα εις αὐτό αναπνέει κανείς τὸν καθαρὸν ἀέρα τοῦ Gstaad, ἐκεῖ ὅπου συνήθως συνθέτει τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ συγγραφικοῦ του ἔργου.

Ὁ Γκαλμπραϊθ, χρόνια τώρα τὰ ἔχει βάλει μετὰ την γενικῶς παραδεδεγμένην οικονομικὴν σκέψιν και μετὰ τὸν ρόλον των οικονομολόγων. Καὶ ἐνῶ διαθέτει ἀρκετὰς σελίδας τοῦ βιβλίου του ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ, ἐν τούτοις, ἡ καλλιτέρα διατύπωσις των ἀποψεῶν του εὑρίσκεται εις τὸν λόγον του ὡς προέδρου τῆς Ἀμερικανικῆς Οἰκονομικῆς Ἑταιρείας μετὰ τὸν τίτλον : Power and the Useful Economist (A.E.R. Μάρτιος 1973). Ἡ κριτικὴ τοῦ συγγραφῆος ἀφορᾷ κυρίως τὸ ἐμπειρικὸν περιεχόμενον τῆς Οἰκονομικῆς. Ἡ νεοκλασικὴ και νεο-κεϋνσιανὴ θεωρία πάσχουν ἀπὸ θανάσιμον ἐλάττωμα δηλ. ἀσχολοῦνται μετὰ τὰς οικονομίας τοῦ 18ου και 19ου αἰῶνος και, κυρίως, ἀγνοοῦν τὸ θεμελιῶδες πρόβλημα τῆς «ἰσχύος», τῆς «δυνάμεως», εις τὰς οικονομικὰς σχέσεις. Τοιουτοτρόπως, ἡ Οἰκονομικὴ καθίσταται ἓνα μὴ - πολιτικὸν θέμα και ἡ σχέσις της μετὰ την πραγματικὴν ζωὴν ἀποκόπτεται. Ἡ νεοκλασικὴ και ἡ νεο - κεϋνσιανὴ θεωρία και οἰκονομικὴ πολιτικὴ στηρίζονται εις τὸν κυρίαρχον ρόλον τοῦ ἀπροσώπου μηχανισμοῦ τῆς ἀγορᾶς. Τοῦτο πιθανόν νὰ εἶναι ἀληθές διὰ τὸ ἡμισυ τοῦ συστήματος. Διὰ τὸ ἄλλο ἡμισυ, ὅπου ὁ μηχανισμὸς τῆς ἀγορᾶς δὲν λειτουργεῖ, ἐπικρατεῖ ὁ νόμος τῆς ἰσχύος τοῦ ἰσχυροῦ και τοῦ προγραμματισμοῦ δηλ. ὁ νόμος τῆς συγχρόνου μεγάλης ἐπιχειρήσεως κατὰ κανόνα μονοπωλιακῆς ἢ ὀλιγοπωλιακῆς μορφῆς, τῆς ὁποίας τὸ συμφέρον τείνει νὰ καταστή τὸ δημόσιον συμφέρον. Εἰς τὸ σύστημα αὐτὸ ἡ σύγχρονος μεγάλη ἐπιχείρησις εἶναι τὸ κατεστημένον ἢ ὅπως ἐξεφράσθη προσφάτως Ἑλλην βιομήχανος «εἶτε τὸ θέλομεν εἶτε δὲν τὸ θέλομεν εἴμεθα ἢ ἡγεσία». Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ἡ ἑλληνικὴ οἰκονομία ἢ ἀκόμη οἰαδήποτε δυτικοευρωπαϊκὴ οἰκονομία ἔχει τὰ χαρακτηριστικὰ και τὰς διαστάσεις τῆς ἀμερικανικῆς οἰκονομίας, τὰ ὁποῖα ἔχει ὑπ' ὄψιν του ὁ συγγραφεὺς. Σημαίνει ὅμως ὅτι τὰ θεμελιῶδη χαρακτηριστικὰ τῆς νεοκλασικῆς οἰκονομικῆς, ἥτοι : ἡ ἀνεξέλεγκτος κυριαρχία τοῦ καταναλωτοῦ, ἡ τελικὴ κυριαρχία τοῦ πολίτου, ἡ μεγιστοποίησις τοῦ κέρδους ποῦ προκύπτει ἀπὸ τὴν ὑποταγὴν τῆς ἐπιχειρήσεως εις τὸν νόμον τῆς ἀγορᾶς δὲν ἰσχύουν εις τὸν τομέα τῆς οἰκονομίας ποῦ κυριαρχεῖται ἀπὸ τὰς μεγάλας ἐπιχειρήσεις.

Ἐκεῖ ὁ μηχανισμὸς τῆς ἀγορᾶς δὲν λειτουργεῖ μεσῶ τῆς διαφημίσεως, ὁ πολίτης δὲν εἶναι κυρίαρχος ἀλλὰ ἐν πολλοῖς τηλεκαθοδηγούμενος μεσῶ τῆς διαφημίσεως. Ἀσφαλῶς οἱ Ἕλληνες ἢ οἱ Εὐρωπαῖοι καταναλωταὶ δὲν εἶναι θύματα τῆς διαφημίσεως εις τὴν ἔκτασιν ποῦ ἀπαντᾷται εις Η.Π.Α. Ἀλλὰ τὸ σύστημα περιέχει τὸ «ποιοτικόν» σφάλμα ποῦ ἐπισημαίνει ὁ συγγραφεὺς διὰ τὴν ἀμερικανικὴν οἰκονομίαν. Ἐπὶ πλέον ἡ ἔνδεια τοῦ δημοσίου τομέως δὲν εἶναι ἀποκλειστικῶς ἀμερικανικὸν φαινόμενον. Εἶναι και ἑλληνικώτατον. Τί ἄλλο σημαίνει ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἰδιωτικῆς ἐκπαιδεύσεως, των ἰδιωτικῶν κλινικῶν, των ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων περιθάλψεως γερόντων κ.ο.κ. ἀπὸ ἀνικανότητα τοῦ δη-

μοσίου τομέως να ανταποκριθῆ εἰς θεμελιώδεις κοινωνικὰς ἀνάγκας τοῦ συνόλου τοῦ πληθυσμοῦ.

Τί εἶδους Οἰκονομικά εἶναι αὐτά; Ἡ ἀπάντησις συνίσταται εἰς τὸ ὅτι τὰ οἰκονομικά τοῦ Γκαλμπραϊθ συνιστοῦν Οἰκονομικὴν «ἐκ τῶν κάτω» καὶ ὄχι «ἐκ τῶν ἄνω», ὄχι δηλ. μέσω πνευματικῆς ἐπαναστάσεως. Ἄλλ' οἱ οἰκονομολόγοι, καλῶς ἢ κακῶς, προτιμοῦν, ὅπως ἄλλωστε καὶ οἱ λοιποὶ ἐπιστήμονες τὰς πνευματικὰς καὶ διανοητικὰς ἐπαναστάσεις ὡς ἀφετηρίαν ἐξελιξέως καὶ ἀλλαγῆς.

Ὁ συγγραφεὺς ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι δὲν εἶναι κομμουνιστὴς καὶ εἶναι ἐναντίον τῶν βιαίων ἀλλαγῶν, ὑποστηρίζει ὅτι ὁ τομεὺς τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων, ὁ ὁποῖος προγραμματίζει τὴν μεγέθυνσίν του ὅπως τὸ κομμουνιστικὸν πρόγραμμα προγραμματίζει τὴν οἰκονομίαν, ἐλέγχει ταυτοχρόνως τὴν κατανάλωσιν, τὰς πηγὰς πρώτων ὑλῶν καὶ τὰς κυβερνήσεις, πρέπει δὲ νὰ ὑποταχθῆ εἰς σοσιαλιστικοῦ τύπου ἔλεγχον διότι σὺν τοῖς ἄλλοις εἶναι καὶ αἰτία πληθωρισμοῦ καὶ καταστροφῆς τοῦ περιβάλλοντος. Τὸ κράτος πρέπει νὰ χειραφετηθῆ ἀπὸ τὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα καὶ ἡ Οἰκονομικὴ θὰ πρέπει νὰ καταστῆ πραγματικῶς οὐδετέρα ἀντὶ νὰ μολύνῃ τοὺς ἐγκεφάλους τῶν νέων καὶ τῶν ἀφελῶν μὲ θεωρίας ὅτι δῆθεν ἡ οἰκονομικὴ δρᾶσις στερεῖται πολιτικοῦ περιεχομένου διότι ἡ ἐπιχειρήσις ὑπόκειται εἰς τὸν ἀπρόσωπον νόμον τῆς ἀγορᾶς καὶ εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ καταναλωτοῦ καὶ τοῦ πολίτου. Αὐτοῦ τοῦ εἶδους ἡ Οἰκονομικὴ κατὰ τὸν συγγραφέα πάντοτε, δὲν εἶναι οὐδετέρα ἀλλὰ πολῦτιμος σύμμαχος τοῦ συστήματος ἰσχύος, ἡ ἐνάσκησις τοῦ ὁποῖου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν παθητικότητα τῶν πολιτῶν. Εἰς τὴν παθητικότητα αὐτὴν συμβάλλει καὶ ἡ Οἰκονομικὴ.

Εἰς αὐτὰ θὰ ἠδύνατο ν' ἀντιτάξῃ κανεὶς ὅτι ἡ μεγάλη ἐπιχειρήσις εἶναι ὁ φορεὺς τεχνολογικῆς προόδου (πρᾶγμα ποῦ δὲν ἔχει ἀκόμη ἀποδειχθῆ), ὅτι στὸ κάτω - κάτω ἐφοδιάζει τὴν ἀγορὰν μὲ ἀφθονίαν προϊόντων (πρᾶγμα τὸ ὅποιον δὲν ἐπέτυχεν ἀκόμη τὸ ἐκεῖθεν τοῦ παραπετάσματος σύστημα), ὅτι ἡ μόλυνσις τοῦ περιβάλλοντος δὲν εἶναι ζήτημα συστήματος ἀλλὰ βιομηχανικοῦ κράτους καὶ ὅτι ὁ πληθωρισμὸς ὑπάρχει καὶ εἰς τὰς κομμουνιστικὰς χώρας, αἱ ἐκδηλώσεις του μόνον ἔχουν διάφορον μορφήν. Ἄλλὰ τὸν συγγραφέα δὲν τὸν ἐνδιαφέρουν αὐτοῦ τοῦ εἶδους ἀντιπαραθέσεις. Τὸν ἐνδιαφέρει ἡ κοινωνικοποίησις μεγάλων τομέων τῆς ἀμερικανικῆς οἰκονομίας, ὅπως συμβαίνει ἀκριβῶς εἰς πολλὰς χώρας τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν μας. Μὲ ἄλλους λόγους ὁ συγγραφεὺς θέλει μεγαλύτερον δημόσιον τομέα καὶ μεγαλυτέραν κρατικὴν παρέμβασιν, περισσότερον μικτὴν οἰκονομίαν ἀπ' ὅτι ἰσχύει σήμερον εἰς Η.Π.Α.

Μὲ τὸν Γκαλμπραϊθ συνεχίζεται ἡ παράδοσις τῆς θεσμικῆς οἰκονομικῆς τοῦ Veblen, χωρὶς βέβαια ἡ ἀναγνώρισις τοῦ ρόλου τῆς ἰσχύος νὰ εἶναι κάτι τὸ καινούργιο — (βλ., π.χ., Κ. W. Rothschild : Power in Economics).

Ἐπαναλαμβάνω ὅτι ἡ κριτικὴ τοῦ Γκαλμπραϊθ κατὰ τῆς Οἰκονομικῆς ἀφορὰ τὰς ἐμπορικὰς τῆς προϋποθέσεις μᾶλλον καὶ ὄχι τὴν ἀναλυτικὴν τῆς δομῆν ὅπως π.χ. ἡ Κριτικὴ τῆς Ρόμπινσον. Τὸ εἰς σημαντικὸν βαθμὸν μεταφυσικὸν κατασκευάσμα τῆς νεοκλασικῆς θεωρίας ὑπέστη περισσότερα πλήγματα ἀπὸ τὴν κριτικὴν τῆς Ρόμπινσον, ἡ ὁποία χρησιμοποιοῦσα τὴν μέθοδον τῆς ἀνα-

λυτικής φιλοσοφίας εις τὴν Οἰκονομικὴν κατώρθωσε ν' ἀνανεώσῃ εἰς μεγάλην ἔκτασιν τὸ περιεχόμενον τῆς καὶ νὰ θέσῃ τὰς βάσεις μιᾶς διανοητικῆς ἐπαναστάσεως, ἢ ὅποια ἔλειπε ἀπ' αὐτοῦς (ὅπως ὁ Γκαλμπραϊήθ) οἱ ὅποιοι ἐπιμένουν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν σχέσιν τῆς θεωρίας μετὰ τὴν πραγματικότητα. Ἄν ἡ θεωρία ἦτο πιστὴ περιγραφὴ τῆς πραγματικότητος δηλ. ἕνας χάρτης 1 : 1, ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἦτο θεωρία.

Ἄλλ' ἡ Ρόμπινσον καὶ ὁ Γκαλμπραϊήθ ἀπευθύνονται εἰς διαφορετικὸν ἀκροατήριον. Καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ὁ Γκαλμπραϊήθ εἰς τὸ βιβλίον του αὐτὸ παρὰ τὸ ρητορικὸν του ὕφος δὲν θέτει ρητορικὰ δηλ. κενὰ ἐρωτήματα. Ἄπ' ἐναντίας τὰ ἐρωτήματά του, εἶναι πολὺ - πολὺ βασικά. Οἱ νέοι οἱ ὅποιοι ἐπίστευσαν χωρὶς νὰ κατανοήσουν θὰ τὸ εὔρουν περιττόν. Αὐτοὶ ὅμως οἱ ὅποιοι θέλουν νὰ κατανοήσουν πρὶν πιστεύσουν θὰ πρέπει νὰ τὸ μελετήσουν μετὰ μεγάλην προσοχὴν.